

ІНДІАНЦІ ПОСЕЛЕННЯ АКОМА В НЬЮ-МЕКСИКО* (етнографічний нарис)

Олена БОРЯК

“Коли починаєш займатися антропологією, ніхто наперед не може передбачити, куди вона тебе заведе”. Ці слова належать Мері Т. Дуглас — провідній американській дослідниці в галузі фольклористики. Вони спали мені на думку, коли у жовтні 2003 року я потрапила до м. Альбукерке (штат Нью-Мексико, США), для участі в щорічному зібранні Американського фольклорного товариства (AFS). Тоді до моїх найсильніших життєвих і професійних вражень додалася поїздка до поселення індіанців пуебло Акома, що відоме також під назвою Небесне місто. Воно живописно розкинулося на трьох природних скельних плато, які здіймаються над рівниною на висоті понад 100 м (загалом — 2130 м над рівнем моря). За даними 2000 року, індіанців акома нараховувалося близько 2,8 тисяч. Пуебло (що в перекладі з іспанської означає “народ”, а також “село”) — це велика група індіанських народів, яка, у свою чергу, поділяється на кілька угруповань, споріднених лише культурно, але не мовно. Індіанці акома входять до мовної сім’ї *керес* (*keres(an)*)¹. Місце їх основного розселення — центральна частина штату Нью-Мексико, що розташований в південно-західній частині США (Південно-Західна історико-культурна область). Загалом тут у семи селищах-пуебло, крім власне індіанців Акома (за 100 км на захід від Альбукерке), мешкають також пуебло Кочіті (*Cochiti Pueblo*), Лагуна (*Laguna Pueblo*), Санта-Ана (*Santa Ana Pueblo*), Санто-Домінго (*Santo Domingo Pueblo*), Сан-Феліпе (*San Felipe Pueblo*) та Зіа (*Zia Pueblo*)².

Дослідники вважають, що поселення Акома було засноване не пізніше XIV ст., а отже сьогодні є одним із найдавніших у Сполучених Штатах. Вперше це поселення було помічене європейцями в 1540 році під час експедиції іспанських конкістадорів під керівництвом Франсіско де Коронадо. Вони повідомляли про селище, яке складалося приблиз-

но з 200 споруд висотою від двох до чотирьох поверхів, розташованих на терасах і орієнтованих із заходу на південь; із ділянками землі, засіяними маїсом; про жителів, вбраних у бавовняний та зшитий з оленячих і бізонових шкур одяг; про одомашнених індиків; велику кількість бірюзи³.

З давніх часів кожного, хто потрапляв сюди, вражало все — гірський масив із плоским пустельним плато, який раптово виникав серед рівнини, й вузькі та круті кам’яні сходи, викарбувані вручну в скелястому ґрунті — настільки вузькі, що, зустрівшись тут з ким-небудь ще, важко було розминутися (для цього було зроблено кілька майданчиків, на яких можна було відпочити, сходячи на верхівку скелі); і спеціальні комори, побудовані на плато, в яких зберігалася зерно останнього врожаю; і кілька резервуарів (а також великий “басейн”) для зберігання води протягом цілого року (для накопичення дощової води, а також снігу, жителі використовували природні ніші у скелястому ґрунті); й система вулиць, на яких височіли дво-триповерхові кам’яні та саманні будинки із численними дерев’яними драбинами замість сходів.

Згідно з переказом, предки жителів Акома вперше з’явилися в місцевості під назвою Шипап. Звідти вони почали рух на південь, і на своєму шляху заснували кілька невеличких поселень, аж поки Ятіку (*Iatiku*) — “мати всіх індіанців” не привела їх до останнього прихистку. Перед тим, як залишити людей, вона чудесним способом звела з-під землі будинок, вказавши, що за цим зразком їм належало будувати житло й надалі. А щоб забезпечити їх будівельним матеріалом, зібрала навколо кілька скель, а також багна (глини) та стовбурів дерев. Так пуебло акома побудували своє місто⁴. Щодо назви Акома, то й досі не існує загальноприйнятої версії її походження. За однією з них — *ако* означає “білу скелю”, а *та* “люди”; за іншою — слово *акома* перекладається як “місто, яке завжди було”. Є й інша версія: повз ці місця проходили індіанці. Шаман, який вів їх, вирішив зупинитися на відпо-

* Складаю щирю подяку своєму колезі пану Василю Балущку за ідею написання цієї статті, а також надані консультації та допомогу в перекладі німецьких джерел.

чинок біля скелястої гори, що височіла серед рівнини, і голосно гукнув: “Ако!” Луна відповіла йому: “Йоко!”, тобто “Ідіть геть”. Щоб припинити суперечку між людьми, які не знали, як розуміти ці слова, шаман виклав на землі два яйця — одне блакитне, а друге сіре, і попросив визначити — яке з них папужине, а яке вороняче. Більшість вказала на блакитне як на папужине — вони не могли припустити, що такий красивий птах може мати незугарне яйце. Шаман на їхніх очах розбив його — й з нього вилетіла ворона. Ті, хто помилився, забрали сіре яйце та вирушили на південь (ось чому папуги там водяться у великій кількості). Решта піднялася на верхівку гори, яка уособлювала для них центр всесвіту. Відтепер ця місцевість стала їхньою домівкою⁵.

Місто під небом було неодноразово зруйноване. Так, 1598 року губернатор Хуан де Онат жорстоко помстився його жителям за вбивство дванадцяти іспанських солдат на чолі з капітаном Хуаном де Зальдіваром — вони намагалися вкрасти зерно зі складів, розташованих на самій верхівці скелі. Частині вояків вдалося врятуватися — заради цього вони стрибали з високої 45-метрової скелі. Брат ка-

пітана — Вінсент — очолив каральний загін іспанців. Поселення було знищене, близько 800 його жителів вбито, 70 воїнів скинуто зі скелі, а ще 600 взято в полон; 500 індіанців поставили перед судом та були визнані винними. Їм було визначено суворе покарання: чоловікам, яким виповнилося 25 років, відрізано одну ногу та оголошено про 20 років рабства, жінкам — 12 років; діти, за ухвалою суду, визнавалися невинними і передавалися під опіку священиків до монастирів для “досягнення знання Бога й порятунку душ”, що фактично означало навернення їх до християнства⁶.

Майже три десятки років після цієї трагедії, на знак примирення з індіанцями Акома, в центрі поселення, на верхівці гори, іспанці ініціювали будівництво храму Сан Естебан дель Рей (*San Esteban del Rey*), яке тривало до 1640 року. Історія його спорудження є надзвичайною. Щоб звести стіни церкви з каменю та саману (а вони були двометрової товщини й десятиметрової висоти), а також дах, люди Акома мусили транспортувати на верхівку плато будівельний матеріал і воду. Нагадую, до селища вела крута дорога, видовбана в скелі. Особливо важко було з

Кладовище біля підніжжя храму Сан Естебан дель Рей.

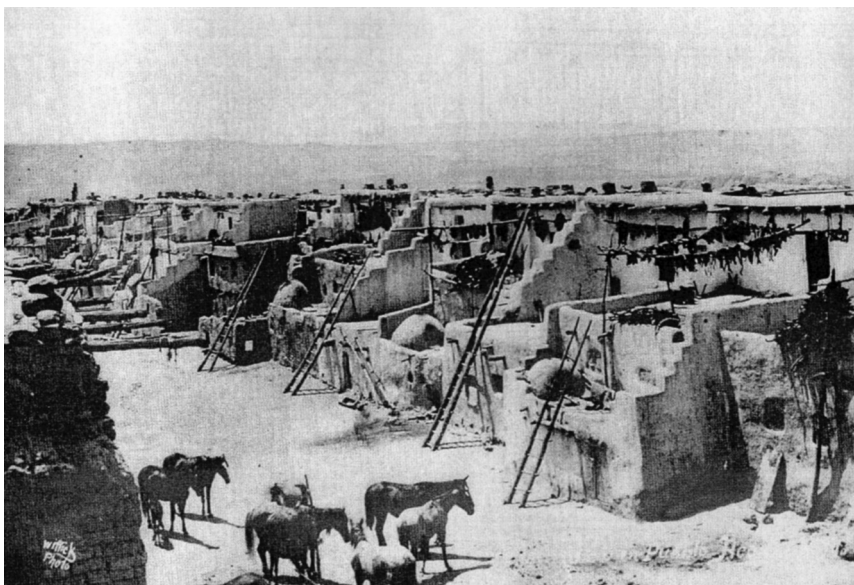
Репродукція з: *Harold L. James. Acoma: the People of the White Rock. New Mexico: Rio Grande Press, 1970.*

дервиною для крокв та даху — кожен довгий стовбур вагою близько тонни доставлявся до селища Акома від священної гори Тейлор, яка знаходиться за 50 км на північ. Під час підйому на плато доводилося маневрувати між скелями і стежити за тим, щоб не торкнутися стовбуром землі, бо подальше використання такої деревини при будівництві храму вважалося неприпустимим. Додам, що всі роботи виконувалися переважно жінками, оскільки чоловіче населення Акома після жорстокої розправи іспанців все ще залишалося нечисленним. В інтер'єрі церкви можна побачити риси іспанського колоніального церковного мистецтва, які включають у себе ручне різблення оправи сіддів, що має округлу форму; а також перила, розписи на стінах тощо. Легендарним для індіанців Акома стало ім'я Фріар Хуан Рамірес — він був першим постійним священником у резиденції Акома. Існує два перекази про те, як йому вдалося завоювати довіру місцевих жителів. Згідно одного — під час свого першого сходження на плато Акома він побачив, як жінка впустила з рук немовля. Фріар Рамірес впіймав дитину і повернув її матері здоровою. Другий переказ свідчить, що священник невдовзі після прибуття до поселення здійснив чудо воскресіння немовляти, покропивши його свяченою водою. Ім'я Рамірес пов'язують також із відновленням зруйнованого селища, побудовою нових сходів на гору, а також будівництвом церкви. Зауважу, що, починаючи з 1999 року, тут було проведено масштабні, технологічно складні будівельні та реставраційні роботи, адже йшлося про порятунок унікальної споруди початку XVII ст. Подальше руйнування даху та північної стіни храму, які розмивалися водою, було зупинене⁷.

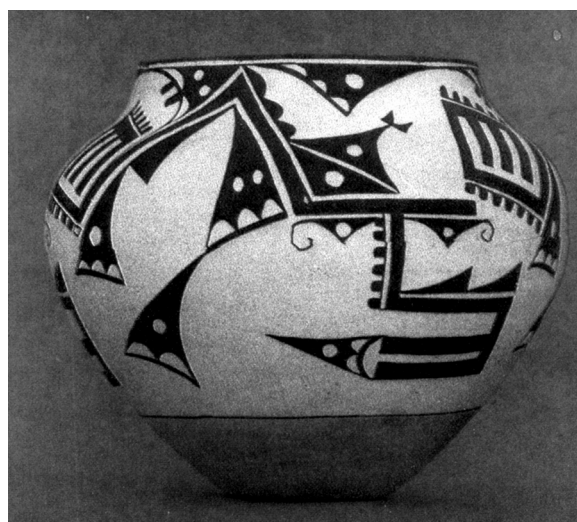
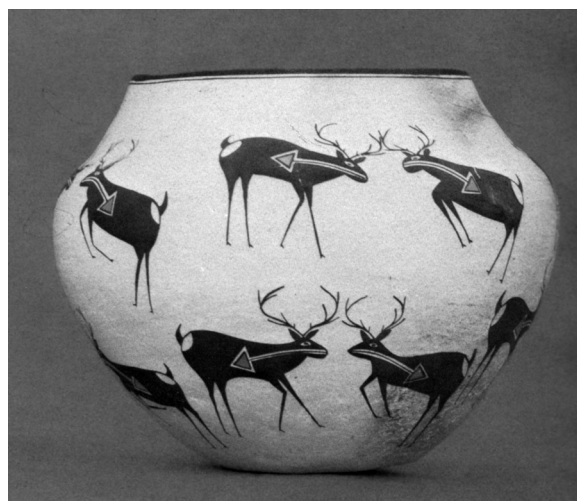
Із встановленням влади іспанців особливо давалися взнаки утиски з боку французьких монахів. Вони заборонили виконання індіанцями пуебло частини ри-

туальних танців та церемоній, і навіть наважувалися на пограбування святилищ — ків. Вимагали від пуебло також змінити своє ставлення до сексу: те, що останні вважали за природній, життєстверджуючий священний акт, що об'єднує жінку і чоловіка, — місіонери проголосили проявом "гріховності тіла". Для пуебло традиційним є високий статус жінки. Патріархально налаштована католицька церква намагалася зменшити вплив жінки на життя громади. Важким для іспанців виявилось викорінення традиційних ритуалів, зокрема тих, що проводилися з метою зцілення від хвороб знахарями. Проте під час затяжних епідемій священники перебирали на себе функції шаманів й мали нагоду проявити себе як цілителі⁸. Власне, французькі інокорпорувалися в релігійну систему пуебло саме як шамани⁹.

Пуебло, у свою чергу, не корилися чужинцям. В умовах нарощування присутності іспанців, вони вимушено адаптували деякі зовнішні форми католицизму, проте намагалися тримати іспанських місіонерів, по-можливості, на відстані, у той же час зберігаючи свою релігію, буквально — під землею, в кивах. Місіонери виявилися неспроможними повністю викоринити традиційні вірування та ритуали — киви й надалі залишалися центром духовного життя індіанців¹⁰.

Поселення індіанців пуебло Акома (штат Нью Мексико, США). Фото Бена Віткіка (1890 р.). Репродукція з: *Nabokov P. Architecture of Acoma Pueblo: the 1934 Historic American Survey Project. Santa Fe, New Mexico: Ancient City Press, 1986.*

Кераміка Акома

Репродукція з: *Harold L. James Acoma: the People of the White Rock*. New Mexico: Rio Grande Press, 1970.

До 1630 року іспанці відкрили свої місії майже в кожному селищі. Проте таке становище було тимчасовим — 1680 року пуебло повстали проти іспанців, демонструючи приклад найдієвішого опору в американській історії, внаслідок чого іспанці були змушені залишити ці території. Лише через вісімнадцять років, після кровопролитної боротьби, у завойовників вистачило сил повернутися на землі пуебло й закріпитися тут майже на 150 років. Після війни 1848 року Нью-Мексико (разом із Каліфорнією, Арізоною, частиною Юти та Колорадо) перейшли від Мексики під юрисдикцію США. В історії корінного населення Америки залишався майже трьохсотлітній досвід співжиття з іспанцями. Це не могло не позначитися на повсякденному житті індіанців — крім появи в них коней, кіз та овець, було частково впроваджено іспанську мову, елементи іспанського одягу, в релігійних уявленнях з'явився мотив розп'яття. Між іспанцями та представниками корінного населення активно укладалися шлюби. Прихід англо-американців (у 1863 році Авраам Лінкольн вручив жезл губернатору — він і досі є символом офісу губернатора Акома, під час свята *Сан Естебан*, яке щороку відбувається 2 вересня, його виносять на публіку) погіршив ситуацію — американські протестантські місіонери відкрито критикували “аморальні” звичаї індіанців та вживали заходів з метою їх викорінення¹¹. Впродовж багатолітньої історії співжиття з індіанцями європейці робили численні спроби християнізувати пуебло. Насамперед йшлося про інкорпорацію у вже існуючий пантеон Ісуса Христа, діви Марії, а також християнських святих. Францісканці, які замінили єзуїтів, намагалися використати традиційні церемоніальні трапези для молитви Ісусу Христу. Проте індіанці зберегли більшу частину своїх давніх вірувань. Для пуебло взагалі, і для населення Акома зокрема, визначальними були п'ять базисних настанов-піклувань: погода (точніше — дощі), хвороби, військові дії, флора та фауна й загальна гармонія¹². Незважаючи на демографічні катаклізми, а також неминучість змін у традиційному способі життя корінного населення Південного заходу США, пуебло Акома все ж вдалося зберегти автономію та певну ізоляцію, а отже, набути й певного досвіду збере-

ження своєї ідентичності та культури в умовах іноетнічного тиску¹³.

В усі часи життя Акома було підпорядковане насамперед робочому ритму — вже невдовзі після виникнення поселення на рівнині з'явилися зрошувальні поля, зв'язані каналами з невеликою річкою. Основною зерновою культурою була кукурудза (маїс). Цікаво, що скеляста гора, на якій розташувалося поселення, асоціюється у його жителів із природньою формою кукурудзяного качана. Для обробітку землі використовували загартовану у вогні дерев'яну палицю. Знизу на ній залишали сучок, щоб на нього можна було наступати. Але невдовзі від іспанців вони перейняли дерев'яний плуг, який тягли люди. Його робоча частина копіювала мотику. Щоб ніжні рослини маїсу не висихали (лише шість тижнів на рік можна було сподіватися на опади), індіанці вивели сорти з довгим корінням. З метою захисту рослин від спекотних піщаних вітровів маїс вирощували в пучках (замість рядів). Індіанці знали агрономічні фази зростання маїсу, придатний для нього ґрунт; час сівби (коли пальма юкка зацвітає білими ліліями); способи захисту маїсу від гарячих вітрів (поруч садили боби — так, щоб вони обплітали стебло); час збирання врожаю (коли нога коня по траві шелестить)¹⁴. На полях вирощували також тютюн, деякі овочі, зокрема — перець, боби, цибулю, гарбуз, мускусні дині¹⁵, соняшник, бавовну (особливо на ділянках, які зрошувалися, а також у долині річки). Роботу на полях виконували лише чоловіки. Проте недалеко від житла жінки тримали сади плодових дерев (наприклад, персики), які були завезені сюди іспанцями. Від європейців індіанці отримали дрібну рогату худобу — овець та кіз. Займалися індіанці також "малим" полюванням на кролів, білок, ховрахів. При нагоді спускалися на рівнину в пошуках оленів, антилоп, гірських левів та бізонів¹⁶.

За описами, для виготовлення одягу публо використовували бавовну та вовну, а також хутро кролів, білок, пір'я індиків і орлів. Серед елементів одягу згадують спідниці, жіночі сукні з відкритим плечем, вишиті пояси та високі мокасини (як у чоловіків, так і жінок), хустки. Жінки вбиралися також у мексиканського типу попону, декоровану малюнком та прикрашену пір'ям індика.

Посуд в Акома здавна виготовляється із місцевої сировини — глини, яка містить високий відсоток сланцю. Різноманітні гончарні вироби використовувалися в домашньому господарстві для зберігання зерна, води, висушування вовни для тканин. Після випалювання (для цього індіанці акома використовували висушений овечий послід, який закладався у видовбану в скелі нішу; її замурували разом із посудом і підпалювали — своєрідний прототип гончарної печі¹⁷), вироби ставали надзвичайно міцними. Традиційно для оздоблення гончарних виробів використовували мінеральні та рослинні барвники, які наносилися пензлем, виготовленим із волокна пальми юкка. На біле тло виробу майстри Акома традиційно наносили зображення веселки, звірів і птахів — папуг, черепах (символ води та вдачі), квітів, листя дерев, геометричний орнамент (насамперед спіралі, трикутники, ла-

Житловий блок у південній частині Акома.
Фото Ганни Форман (1930 р.). Репродукція з: *Nabokov P. Architecture of Acoma Pueblo: the 1934 Historic American Survey Project. Santa Fe, New Mexico: Ancient City Press, 1986.*

мані лінії, квадрати, розетки, зірки тощо). Символи, які репрезентували чотири сакральні напрямки по сторонах світу, також мали місце. Особливістю глиняного посуду, призначеного для носіння води (*olla*) в Акома, є ледь ввігнуте дно. Це дозволяло балансувати із посудиною з водою на голові під час сходження на верхівку плато. Подеколи на кераміці пуебло Акома можна побачити зелений пігмент, який наносився на посуд перед випалюванням — це надавало йому ефекту поливи. Безумовно, з посудом були пов'язані міфічні уявлення універсального характеру — вірили, що звук посудини при ударі був голосом її душі (а звук розбитого посуду був зойком душі, яка звільнялася з полону¹⁸).

Постійні помешкання індіанці будували з каменю (або кам'яних плит), які зв'язували глиною¹⁹, а також саману. Найхарактернішою ознакою житла була його багатоярусність — товстий, плескатої форми дах нижнього ярусу із зовнішньою щільною глиняною обмазкою утворював терасу перед входом у приміщення другого ярусу; нижній поверх для міцності складали з каміння й звичайно використовували як комору; легкі верхні яруси зводили з саману. Цікавою видається конструкція горизонтального даху, яка збереглася тут майже у незмінному вигляді з доіспанських часів. Очищені від кори довгі соснові балки, що утворювали сволки (*vigas*), тримали такі ж, але коротші, крокви з кедру, які накривали рогожею, виготовленою з волокна пальми юкка, сіном або травою. Вкривали дах сумішшю глини та багна завтовшки близько 13 см. Тут була передбачена дренажна система — уздовж стіни, по краю даху, прокладалися дерев'яні жолоби. При цьому стік розташовувався таким чином, щоб вода не потрапляла на нижню глинобитну стіну²⁰. Під час свят тераси перетворювалися на своєрідний амфітеатр, з якого юрба жителів поселення спостерігала за ритуальними діями.

До перших двох поверхів будинків можна було потрапити через дерев'яні двері. Проте у давні часи житло (насамперед його верхній ярус) могло й не мати ні вікон, ні дверей — всередину потрапляли через вентиляційний отвір у даху, який прикривався щитом на шворні. Таким чином житло захищали від можливих нападників. Проте з

приходом іспанців у будівлях почали з'являтися вікна зі слюди, перекриті кам'яними перемичками, які вирізалися в стіні. В деяких будівлях було знайдено сліди вікон типу амбразур на бокових стінах. Вони в давні часи закривалися нерівними пластинами з целеніту, який мав кристалічну структуру. До того часу, поки індіанці не почали використовувати для вікон скло, джерелом світла був також отвір у даху, через який виходив дим. Кожний ярус будівлі долався за допомогою дерев'яної драбини. В умовах браку деревини, між першим і другим поверхом вирубувалися кам'яні сходи. На одній з терас, незважаючи на обмеженість простору, можна було побачити хлібну піч, що за формою нагадувала вулик. Вважається, що саме іспанці навчили корінне населення Акома випікати вчинений хліб. Він поступово замінив так званий *пікі* (*piki*) — хліб, який вироблявся із кукурудзяного борошна й зовні нагадував щільно скручений пергамент блакитно-сірого кольору²¹.

Вулиці поселення розташовувалися паралельно (на відміну від так званого типу *плаза*, характерного для інших поселень пуебло на рівнині Ріо Гранде із відкритим центральним простором). В Акома було три головних вулиці, які перетиналися провулками-проїздами, прокладеними в кам'янистих породах ґрунту. Три довгих ряди будинків утворювали "коридори". Їх розташування відповідало давньому принципу пуебло — максимально збільшити час сонячного опромінювання стін та терас, насамперед навесні та восени. Відповідно, тильна стіна будов була орієнтована на північ — так, щоб захистити південні тераси від холодного вітру.

Опис житлового комплексу Акома вимагає суттєвого уточнення. Розташування входів/виходів, місце для споруди — на терасі або на плато, що узгоджувалося з метою максимального накопичення сонячної енергії; планування житла, яке передбачало окремий простір для роботи, відпочинку, приготування їжі, зберігання продуктів харчування, а також догляд худоби, — усе підпорядковувалося насамперед ідеї гармонійного співіснування людини з тим, що її оточує, з урахуванням і пори року, і можливого впливу космічних сил (зокрема сонця і місяця). Слід додати, що чи не кожний елемент цього "матеріального"

оточення диктував спеціальні правила “домашньої” поведінки — негайне закривання дверей після того, як вилетить диявол смерті (щоб не було ще однієї смерті в домі); заборона розсипати зерна кукурудзи на порозі хати (щоб не судомило суглоби); спалювання дровини на вогнищі лише в хаті (щоб викликати влітку дощ, а взимку сніг тощо)²². Місцевість, прилегла до Акома, з усіма її джерелами, святинями, поодинокими розкиданими на рівнині в усіх напрямках скелястими горами, — все це традиційно асоціювалося з певними кольорами, рослинами, духами птахів і тварин — і, відповідно, формувало “сакральну географію”, зрозумілу лише жителям Акома, — таємниця її ніколи не розголошувалася, насамперед білій людині²³.

У цьому ж аспекті можна говорити й про інтер’єр житла. Власне, описати його повністю не вдалося. Ще у 1934 році дослідники, які працювали в поселенні у межах проекту уряду США щодо збереження історичних пам’яток архітектури (HABS), за їх свідченнями, мали дуже обмежені можливості потрапити всередину помешкання індіанців. Відомо, що будинки пуебло рідко мали менше трьох кімнат, а часом їх кількість зростала до восьми й навіть дев’яти²⁴. Зустрічалися згадки, що відвідувача завжди вражала чистота; меблі були нечисленні й прості. Тут майже не було вільної поверхні. Постільні речі, а також одяг, вшали на горизонтальну дерев’яну жердку, яка проходила під низькою стелею. Полицею слугувала видовбана в стіні невелика ніша — сюди виставляли посуд. Традиційно глинобитні стіни мастилися вапном (або крейдою)²⁵. В кутку прибудовувався камін (*fogon*), який замінив собою більш давній тип відкритого вогнища, яке розкладалося на долівці. Очевидно, після появи в поселенні іспанців, було впроваджено й нову конструкцію комина — дим витягувався крізь отвір, який утворювався горщиками без дна, що вже були у використанні (*tinajas*). Вони вмуровувалися над камином один над одним і конфігурацією нагадували димохід²⁶. У найраніших записах зустрічаються свідчення, що на гладковимашених стінах не було жодної прикраси, хіба що за винятком барвистих малюнків із зображенням святих. Проте, очевидно під впливом європейців, в інтер’єрі з’явився деко-

рований глиняний посуд — він виставлявся на довгій полиці над вхідними дверима. Велика посудина господарського призначення (імовірно, для води) ставилася на долівці. На стінах вже можна було побачити декілька фотографій у рамці; сюди ж кріпилося дещо з начиння — ножиці, дошка. Місце для спання вночі (й одночасно — сидіння вдень) влаштувалося у кутку й вкривалося тонкою вовняною ковдрою домашнього виробництва²⁷.

Філософія пуебло передбачає єдність трьох елементів — мови, місця проживання та традиції. Тому для жителів Акома життєдіяльність селища завжди була комплексною проблемою відтворення середовища, в основі якої лежить розуміння тісного зв’язку з землею предків. Зведення нових будівель (так само, як і реконструкція старих) сприймається тут як трансформація власне землі. За уявленнями пуебло, каміння, що є “обличчям” землі, залишається таким і в зведеному з нього житлі. Крім того, сирець — це земля, на відміну від цементу (останнім часом він почав широко впроваджуватися), який є не-пористим матеріалом, він не дихає, а отже є мертвим. Втрата “культурного пейзажу” роз’єднує фізичний зв’язок людини з землею, який неможливо відтворити.

Нині не можна не помітити порушення традиційної “екології” житла — на зміну “м’якій технології” будівництва (яка передбачала тривалий процес — спочатку заготовки будівельного матеріалу, далі — його трудомістке підняття вручну на верхівку скелі; накопичення води в басейні тощо) прийшла “швидка технологія” (як аналогію, можна згадати тут про сучасну модель “швидкої їжі”, яка поступово витісняє, здавалося б, усталені кулінарні традиції й, відповідно, смаки). Деякі його жителі вже можуть дозволити собі робити прибудови до старого житла, користуючись сучасною будівельною технікою та будівельними матеріалами, які не мають нічого спільного з традиційними для цих місць саманом та камінням, яке збиралося в околицях. У будівлях Акома можна побачити скляні вікна, а також двері на завісах, над ними прибудовується ганок. Впадає в око нова конструкція димоходів-витажок, сходів, використання цвяхів та замків. Неминучим наслідком “комерціалізації” традиційного селища індіанців є наявність на

його вуличках бачків для сміття, біотуалетів, автомашин. Імовірно, риси модернізації можна побачити й в інтер'єрі житла. Проте зовнішній вигляд Акома в цілому зберігається. Адже поселення перетворилося на значний туристичний центр (навіть із казино) — останнім часом його відвідує близько 500 тис. щороку. Місцем паломництва туристів воно стає під час відзначення традиційних свят публо. Тому “нове” в його зовнішньому вигляді неначе “маскується” під “старе”, заради основної мети — привабити відвідувачів екзотикою.

Коротко торкнися архітектурних особливостей святилищ Акома. Йдеться насамперед про ківу (*kiva*) — напівпідземну обрядову споруду, до якої потрапляють по дерев'яній закіптюженій драбині через вентиляційні двері в даху, які одночасно слугували димоходом²⁸. Це була сакральна зона приватного усамітнення, а також місце, яке давало притулок учасникам ритуальних церемоній, і одночасно — приміщення, де обговорювалися нагальні питання життєдіяльності поселення. Ця сакральність та буденність були втілені в одній матеріальній формі киви. В інтер'єрі всі об'єкти були однаково важливі — це і вівтар, і вогнище, а також сіпапу (*sipapu*) — отвір у долівці (точніше — заглиблення, в якому розкладали вогонь, окреслене колом). Останній символізував, згідно міфології індіанців публо, зв'язок із землею, звідки вийшли їхні предки²⁹. Він давав відвідувачам можливість одночасного візуального контакту, та внутрішнього потаємного зв'язку зі сферою сакрального. Це була зона, де по тойбічне зустрічалося з сучасним. А отже, серед його різноманітних призначень чи не основне було “гостювання” духів.

Форма киви переважно прямокутна. Проте в одному з міфів, в якому йдеться про походження Акома, згадується кива круглої форми. За одним із припущень, люди Акома, змушені переховуватися під час ритуальних церемоній від іспанців, їх виконання пе-

ренесли до своїх осель — звідси відбувся поступовий перехід до нової форми святилища³⁰. Його визначальною рисою є відсутність вікон на фасадній стіні, відокремленість від сусідніх будинків.

Продовження у наступному номері

1 Мова *керес* (*keres*) входить до макросім'ї *хока-сіу* (*Hokan-Siouan*), яка донедавна нараховувала близько 6 тисяч носіїв. Див.: www.americana.ru.

2 http://www.cradleboard.org/2000/tribal_w.html.

3 *White Leslie*. The Acoma Indians // Bureau of American Ethnology, Annual Report — 1929. — № 47. — P. 30.

4 *Nabokov P.* Architecture of Acoma Pueblo: the 1934 Historic American Survey Project. — Santa Fe, New Mexico: Ancient City Press, 1986. — P. 2.

5 *Ibid.* — P. 2.

6 *Calloway G. Colin.* First Peoples: A Documentary Survey of American Indian History. Bedford/St. Martin's. Boston-New York, 1999. — P. 78.

7 http://www.cstones.org/projects/Acoma_Pueblo.

8 *Daniel K. Richter.* The Ordeal of the Longhouse. (Chapel Hill: Published for the Institute of Early American History and Culture). — Williamsburg, Virginia: The University of North Carolina Press, 1992. — P. 109–110; <http://www.nhc.rtp.nc.us:8080/tserve/eighteen/ekeyinfo/nattribe.htm#southwest>.

9 *Weber David.* The Spanish Frontier in North America. New Haven: Yale University Press, 1992. — P. 117.

10 *Calloway G. Colin.* *Ob. cit.* — P. 78.

11 *Дожье П. Эдвард.* Американский юго-запад // Североамериканские индейцы / Ред. Ю. П. Аверкиевой. — М: Изд-во Прогресс, 1978. — С. 248.

12 *Dozier P. Edward.* The Pueblo Indians of North America. Illinois: Waveland Press, Inc., 1983. — P. 133.

13 *Calloway G. Colin.* *Ob. cit.* — P. 81–82.

14 *Lips Eva.* Nicht nur in der Prarie ... Von der Vielfalt der Indianer Nordamerikas. — Leipzig: Broghaus Verlag, 1976. — P. 101.

15 До середини XIX ст. датуються свідчення, згідно з якими фасади будинків публо в Акома були завішені гірляндами червоного перцю, а також порізнаними на шматки гарбузами, динями й персиками, які вивішувалися на сонце для сушіння — Див.: *Nabokov P.* *Ob. cit.* — P. 10.

16 http://www.lazardev.com/FourCorners/1_acoma.htm.

17 *Sedgwick T. William.* Acoma, the Sky City: A Study in Pueblo-Indian History and Civilization. Cambridge: Harvard University Press, 1927. — P. 281.

18 *Sedgwick T. William.* *Ob. cit.* — P. 279.

19 *Lips Eva.* *Ob. cit.* — P. 99.

20 *Nabokov P.* *Ob. cit.* — P. 18.

21 *Ibid.* — P. 21.

22 *Ibid.* — P. 10.

23 *Ibid.* — P. 11.

24 *Ibid.* — P. 13.

25 *Ibid.* — P. 27.

26 *Ibid.* — P. 19.; *Sedgwick T. William.* *Ob. cit.* — P. 276.

27 *Nabokov P.* *Ob. cit.* — P. 13.

28 *Ibid.* — P. 12.

29 http://www.lazardev.com/FourCorners/1_acoma.htm.

30 *Nabokov P.* *Ob. cit.* — P. 21.

Acoma Pueblo, sometimes known as "Sky City," is probably the oldest continuously inhabited town in the central part of the state New Mexico in the United States. Acoma has been inhabited since the 12th century. The town is dramatically located on a sandstone mesa. The article describes a creation of the Indian's settlement, struggle with Spaniards and cultural consequences of coexistence with Europeans. It illustrates problems of Pueblo Indians life, their main economic and household activity, building and pottery in particular. The author discusses the huge ancient mission San Esteban del Rey (St. Stephen) church, founded by the Spanish Franciscan missionaries in 1626 on the mesa top.